

Ірина БЕНЬКО

ОСНОВИ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Висвітлено актуальні питання пенсійного забезпечення громадян України в процесі проведення пенсійної реформи. Акцентовано увагу на зміні механізмів фінансування пенсій і створенні умов для встановлення чіткої залежності розміру пенсії від сплачених внесків.

Ключові слова: пенсійна реформа, пенсійне забезпечення, страховий стаж, право на пенсію, розмір пенсії, коефіцієнт страхового стажу.

Сутність проблеми пенсійного забезпечення полягає в розробленні нових підходів і механізмів дослідження цього питання з урахуванням зарубіжного досвіду проведення пенсійних реформ.

Аналіз останніх публікацій вказує на те, що ця проблема сьогодні є дуже актуальною. Так, І. Багнюк, І. Шклярська, Л. Поволоцька, Б. Надточій та інші автори вказують, що в нинішніх економічних умовах в Україні пенсійна реформа стала вкрай необхідною. В цьому зв'язку вони особливу увагу звертають на докорінну зміну основ пенсійного забезпечення з метою вдосконалення механізмів фінансування пенсій, створення умов для накопичення додаткових пенсійних заощаджень на добровільних засадах із зростанням заробітної плати, встановлення чіткої залежності розміру пенсії від сплачених внесків і страхового стажу.

Право на призначення пенсії за віком мають застраховані особи, котрі досягли пенсійного віку – чоловіки 60 років, жінки 55 років – і мають не менше 5 років страхового стажу. Однак у разі, коли пенсіонер відмовляється від отримання пенсії і продовжує працювати, її розмір буде збільшено за відповідною шкалою. Це збільшення коливається від 3% за один рік відстрочки виходу на пенсію до 85,32% за десять років пізнішого отримання пенсії.

Зміни в пенсійному забезпеченні громадян зумовлені тим, що:

- середній розмір виплачуваних пенсій був дуже низький, і це спонукало багатьох людей продовжувати працювати після досягнення пенсійного віку;
- платники пенсійних внесків не задоволені надмірно високими ставками пенсійних внесків. Роботодавці змушені сплачувати до пенсійної системи третину фонду заробітної плати. Це підвищує собівартість продукції та знижує її конкурентоспроможність, стримує зростання заробітної плати, не сприяє залученню інвестицій, легалізації тіньового сектора економіки та доходів населення;
- розмір пенсій практично не залежав від трудового стажу і сплачених пенсійних внесків. Через економічні проблеми в Україні було запроваджено штучне обмеження максимального розміру пенсій, що призвело до "зрівнялівки" в пенсійному забезпеченні;
- змінилася демографічна ситуація в країні. Солідарна пенсійна система залежить від демографічних ризиків, а її стабільність – переважно від співвідношення між кількістю пенсіонерів і платників пенсійних внесків. Сучасна демографічна ситуація у світі і в Україні зокрема характеризується "старінням нації". Це означає збільшення частки пенсіонерів у структурі населення, тобто згодом кожний працівник буде "утримувати" відносно більшу кількість пенсіонерів. У нашій державі демографічна ситуація одна з найскладніших в Європі. Якщо на початку 60-х років ХХ ст. населення України старше 60 років становило 11%, то сьогодні його кількість майже подвоїлась, а від 2011 р. почне стрімко зростати до рівня майже 30%. Пік демографічного навантаження буде досягнуто в 30-і роки нинішнього століття: на 10 осіб працездатного віку припадатиме 11 пенсіонерів, тобто один працівник утримуватиме одного пенсіонера [2];
- вносяться зміни у світову практику. Пенсійні системи вдосконалюються практично в усіх країнах, зокрема з високорозвиненими суспільними відносинами. Це зумовлено насамперед тенденціями старіння населення. В зв'язку з цим запроваджуються системи пенсійного забезпечення, які побудовані на принципово нових засадах. Їхньою метою є:
  - підвищення рівня життя пенсіонерів;
  - встановлення залежності розмірів пенсій від величини заробітку і трудового стажу;
  - забезпечення фінансової стабільності пенсійної системи;
  - заохочення громадян до заощадження коштів на старість;
  - можливість виходу на пенсію в пізнішому віці, ніж передбачено законодавством, що сприяє збільшенню надходжень. При цьому громадяни зможуть отримувати пенсії вищого розміру.

Існують два шляхи підвищення розмірів пенсій за рахунок страхових внесків: зростання надходжень від сплати пенсійних внесків; збільшення відношення кількості працівників, котрі сплачують внески, до кількості пенсіонерів. Чим більше це співвідношення, тим вищими можуть бути розміри пенсій. Збільшити його можна за умови стимулювання пізнішого віку виходу на пенсію через збільшення розмірів пенсій або зміни механізму фінансування пільгових пенсій, що їх призначають у періоди роботи і виплачують у повному розмірі.

Підвищення віку виходу на пенсію не означає, що пенсії нікому буде отримувати. Дехто із спеціалістів вважає, що вирішуючи питання пенсійного віку, необхідно враховувати лише середню тривалість життя в країні. Однак у системах пенсійного забезпечення суттєвим є показник тривалості життя з досягненням пенсійного віку.

В Україні вік виходу на пенсію нижчий, ніж у багатьох країнах, які провели пенсійні реформи. Будь-яка пенсійна система повинна спиратися на принцип: ті, хто сплачує однакові внески, мають отримувати й однакові пенсії, тому важливим питанням пенсійного забезпечення сьогодні є встановлення однакового віку виходу на пенсію для жінок і чоловіків. У Великобританії, Естонії, Канаді, США, Угорщині вік виходу на пенсію однаковий для жінок і чоловіків: у США він становить 67 років, Великобританії та Канаді – 65, Естонії – 63, Угорщині – 62 роки.

Експерти ООН вважають, що в умовах ринкової економіки диференціація пенсійного віку за ознакою статі є дискримінаційною, оскільки рівень життя залежить насамперед від професійної

кар'єри і періоду трудової діяльності. Крім цього, нижчий вік виходу на пенсію для жінок розхитує баланс механізму фінансування пенсій, включаючи їх до своєрідної категорії пільговиків: вони сплачують внески на п'ять років менше, живуть на кілька років більше від чоловіків, а пенсію отримують однакову. Отже, якщо не встановити залежність розміру пенсії від віку виходу на пенсію, то доведеться й надалі виплачувати дуже малі пенсії людям похилого віку, які становлять значну частку в суспільстві. На нашу думку, надання можливості виходу на пенсію в пізнішому віці дозволить збільшити розмір пенсій.

Отже, проведене нами дослідження дозволяє зробити висновок, що необхідно:

- встановити пряму залежність розміру пенсії від розміру внесків: хто сплачує внески більшого розміру або протягом довшого часу, той одержуватиме пропорційно більшу пенсію порівняно з тими, хто робить менші відрахування з меншого заробітку чи працює протягом коротшого часу;
- забезпечити точний облік періодів зайнятості, заробітної плати і сплачених внесків. З цією в Україні тепер створено систему персоніфікованого обліку відомостей;
- упорядкувати систему призначення пільгових пенсій. Всі працівники, котрі сплачують однакові внески, мають отримувати однакові пенсії;
- стимулювати пізніший вихід на пенсію. Завдяки продовженню пенсійного віку вдасться збільшити кількість платників внесків і підвищити пенсії.

Література

1. Бенько І. Д. Проблеми пенсійного забезпечення громадян України. – Тернопіль: Економічна думка, 2004. – С. 96–98.
2. Надточій Б. Соціальне страхування в контексті історії // Соціальний захист. 2003.– Вип. 2. – С. 24.